

АНАЛІЗ СТАНУ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

Анотація. Розглянуто питання ефективного управління товарними запасами, вдосконалено методичне забезпечення аналізу товарних запасів на підприємствах роздрібною торгівлі, а також проаналізовано основні фактори, що впливають на динаміку товарних запасів.

Аннотация. Рассмотрены вопросы эффективного управления товарными запасами, усовершенствовано методическое обеспечение анализа товарных запасов на предприятиях розничной торговли, а также проанализированы основные факторы, влияющие на динамику товарных запасов.

Annotation. The issues of efficient inventory management have been discussed, the methodological support of the analysis of retail trade inventory as well as the main factors affecting the dynamics of stock have been improved.

Ключові слова: товарні запаси, коефіцієнтний аналіз, рівень товарних запасів, динаміка товарних запасів, неходові товари, залежалі товари.

Управління складськими запасами – гостра проблема будь-якого торговельного підприємства. Ставлення до визначення рівня товарних запасів залежить від керівної посади. Фінансовий директор і головний бухгалтер зацікавлені у відсутності запасів. З їхнього погляду достатня наявність тільки мінімально необхідних запасів. Це зменшить витрати на зберігання, транспортування, податок на прибуток, водночас збільшить оборотність капіталу. Керівник відділу продажів вважає, що "багато запасів не буває". Достатня їхня кількість дає можливість підстрахуватися у разі сплеску попиту [1]. Наявність таких підходів і ставить перед підприємством завдання ефективного управління запасами. Ефективність механізму управління товарними запасами переважно залежить від якісного рівня аналітичної роботи, глибини економічного аналізу, обґрунтованості його висновків.

Значний вклад у теорію та методологію обліку та аналізу товарів внесли українські вчені: Білуха М. Т., Бутинець Ф. Ф., Горелкін В. Г., Голов С. Ф., Завгородній В. П., В. Костюченко, Зубілевич С. Я. та ін. Серед зарубіжних вчених слід назвати Соколова Я. В., Патрова В. В., Баканова М. І., Б. Нідлза, Х. Андерсона, Д. Колдуелла, Г. Муса. Віддаючи належне науковим напрацюванням вітчизняних та зарубіжних вчених, слід відзначити, що питання обліку, аналізу та товарних запасів потребують подальшого наукового дослідження.

Товарні запаси роздрібною торгівлі включають фактичну наявність товарів у магазинах, кіосках, палатках, на дрібноптових базах, розподільчих складах, овочехосвищах, а також товари, закуплені й оплачені, що знаходяться на відповідальному зберіганні у постачальника [2].

Основну частку всіх товарних запасів у роздрібній торгівлі становлять запаси поточного зберігання. Їх планують окремо від сезонних і цільових [3]. Нормативи поточних запасів розробляють поквартально в сумі і днях до обороту. Їх визначають як загалом по торговельному підприємству, так і по товарних групах, а також магазинах та інших одиницях торговельної мережі. У такому ж розрізі проводять і аналіз товарних запасів. При цьому товарні запаси беруть у роздрібних цінах, тобто цінах реалізації, у яких показується обсяг товарообороту [1].

Однак слід зазначити, що товарні запаси в торгівлі аналізують не тільки як ресурс, необхідний для забезпечення безперервного розвитку товарообороту, але й як складову частину оборотних активів суб'єктів господарювання [4]. Цей другий напрям аналізу пов'язаний з оцінкою ефективності використання оборотних активів підприємства, його фінансового стану. У процесі аналізу і планування оборотних активів товарні запаси беруть по собівартості.

Найповніша інформація про товарні запаси в їх асортиментному розрізі наводиться в статистичній звітності форми № 3-торг "Звіт про продаж і запаси товарів у торговельній мережі та мережі ресторанного господарства". У цій формі на кварталні та річні дати показуються всі фактичні товарні запаси по товарах і товарних групах у роздрібних цінах. Товари відвантажені і в дорозі в них не включаються. Тоді як товари сезонного зберігання чи цільового призначення в формі № 3-торг показуються разом із запасами поточного зберігання. Тому для визначення обсягу поточних товарних запасів необхідно від усіх запасів, показаних у формі № 3-торг, відняти сезонні та цільові, якщо вони є в наявності. Однак це зробити досить складно, особливо в асортиментному розрізі, адже в обліку і звітності ці товари окремо не виділяються [3].

Вихідними даними для аналізу товарних запасів є також показники статистичної та бухгалтерської звітності, матеріали спостережень, вибіркового обстежень, одночасного обліку, планових та позапланових інвентаризацій, результати уцінки.

Варто розглянути етапи аналізу товарних запасів роздрібною торгівлі:

1) вивчення товарних запасів у динаміці. Етап має за мету виявити основні закономірності їх розвитку, оцінити

товарною масою. Для вивчення динаміки товарних запасів аналізують динамічний ряд фактичних залишків товарних запасів у фактичних, розраховують абсолютні та відносні зміни розміру товарних запасів;

2) коефіцієнтний аналіз. Полягає у визначенні таких показників:

коефіцієнти випередження (відставання), що характеризують співвідношення темпів зростання товарних запасів та товарообороту (ці коефіцієнти більш наочно характеризують напрям розвитку товарних запасів: їх зростання, зниження, стабілізацію відносно товарообороту);

товарні запаси в розрахунку на 1 гривню товарообороту, що характеризують ефективність використання матеріальних ресурсів;

середньорічні темпи зростання (зниження) товарних запасів та товарообороту, що відображають зміни (в середньому за рік) цих показників;

рівень товарних запасів у відсотках до товарообороту;

3) вивчення впливу факторів, що визначають стан та динаміку товарних запасів. Такий аналіз необхідний для того, щоб забезпечити раціональне формування та використання запасів. Вивчення впливу окремих факторів дозволяє також виявити можливості вдосконалення управління товарними запасами, визначити резерви покращення постачання населення та скорочення витрат на утримання запасів.

Вплив на розмір товарних запасів змін обсягу товарообороту ($\Delta T_{3то}$) та періоду обіговості ($\Delta T_{3по}$) визначається методом ланцюгових підстановок із використанням таких моделей:

$$\begin{aligned}\Delta T_{3то} &= (TO1 - TO0) \times PO0 / D, \\ \Delta T_{3по} &= (PO1 - PO0) \times TO1 / D,\end{aligned}\tag{1}$$

де $TO1$, $TO0$ – відповідно, обсяг товарообороту в базисному періоді та періоді, який аналізується;

$PO1$, $PO0$ – період обороту товарних запасів у днях обороту, відповідно в базисному періоді та періоді, який аналізується;

D – тривалість періоду (у днях);

4) оцінка якості товарних запасів. Характеризується розміром та рівнем необхідних та залежалих товарних запасів. Тому в ході аналізу товарних запасів слід приділяти увагу вивченню неходових та залежалих товарів, виявленню причин їх утворення.

До неходових товарів належать товари, що не користуються попитом та знаходяться в торгівлі два роки з дня їх надходження (випуску). До залежалих відносяться товари, що знаходяться в каналах торгівлі понад два роки.

Утворення запасів цих товарів переважно відбувається через обрахунки при визначенні потреби в товарах, при отриманні від постачальників виробів низької якості, застарілих фасонів та моделей, а також у результаті надмірного та нерівномірного їх завозу в торговельну мережу [3].

Мета аналізу неходових та залежалих товарів полягає у виявленні причин їх утворення, визначенні економічного збитку від наявності цих запасів, розробці заходів для зниження їхньої якості.

Основним джерелом інформації для такого аналізу є дані обліку неходових та залежалих товарів, матеріалів інвентаризації, вибіркових спостережень.

Для аналізу використовуються такі показники: питома вага неходових та залежалих товарів у загальній сукупній масі товарів; питома вага неходових та залежалих товарів конкретної групи в загальному обсязі цих запасів; частка залежалих товарів у загальній сумі неходових та залежалих товарів; темпи зростання обсягу неходових та залежалих запасів; середній розмір уцінки товарів; процент реалізації уцінених товарів; коефіцієнт ефективності використання фонду уцінки (якщо такий створюється на підприємстві) [2]. Наведені показники розраховуються та аналізуються в динаміці в цілому по підприємству та по окремих товарних групах.

Збільшення питомої ваги залежалих товарів призводить до більших збитків та погіршення фінансового стану торговельної організації. Зростання залежалих запасів може бути обумовлено недоліками в оперативній роботі з неходовими та залежними товарами або несвоєчасністю їх уцінки.

Обсяг витрат та збитків торговельного підприємства від зберігання залежалих товарів збільшується пропорційно до перевищення часу перебування їх на підприємстві.

За результатами аналізу стану товарних запасів повинні бути розроблені конкретні пропозиції з їх нормалізації, приведення відповідно до намічених завдань розвитку товарообороту. У цих пропозиціях слід передбачити максимальне використання можливостей для збільшення обсягу роздрібного товарообороту, вдосконалення моделей товарних запасів, проведення гнучкої цінової політики, підвищення обґрунтованості заявок на товари, використання прогресивних форм завозу товарів, збільшення їх частоти тощо [4].

Науковим результатом даного дослідження є вдосконалення методичного забезпечення оцінки товарних запасів торговельного підприємства, а перспективами подальших наукових досліджень – розробка заходів щодо вдосконалення управління товарними запасами в торгівлі.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Економіка виробничого підприємництва : навч. посібн. / Й. М. Петрович, І. О. Будішева, І. Г. Устінова та ін. ; за ред. Й. М. Петровича. – 3-тє вид., випр. – К. : Т-во "Знання", КОО, 2002. – 405 с. 2. Манів З. О. Економіка підприємства : навч. посібн. / З. О. Манів, І. М. Луцький. – 2-ге вид. – К. : Знання, 2006. – 580 с. 3. Економіка торговельного підприємства : підручник для вузів / А. А. Мазаракі та ін. ; під ред. проф. Н. М. Ушакової. – К. : Хрещатик, 1999. – 800 с. 4. Мацибора В. І. Економіка підприємства : навч. посібн. / В. І. Мацибора, В. К. Збарський, Т. В. Мацибора. – К. : Каравела, 2008. – 312 с. 5. Шваб Л. І. Економіка підприємства : навч. посібн. для студентів вищих навч. закладів / Л. І. Шваб. – 4-тє вид. – К. : Каравела, 2007. – 584 с.